

Yeshiva University presents
 in conjunction with Yeshivat Rambam, Suburban Orthodox
 Congregation Toras Chaim, Congregation Shomrei Emunah, and
 Bnai Jacob Shaarei Zion:

Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Community Learning Program

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

מסמך גאולה

לגאולה:

PERSPECTIVES ON PURIM AND PESACH

Rabbi Yonasan Sacks

ב' אדר ב' תשס"ח • March 9, 2008

Rabbi Isaac Elchanan
 Theological Seminary

Legacy Heritage Fund
 RABBINIC ENRICHMENT INITIATIVE

A PROJECT OF YESHIVA UNIVERSITY'S
 Center for the
 Jewish Future

LEGACY
 HERITAGE
 FUND
 LIMITED

SUPPORT FOR THE LEGACY HERITAGE FUND RABBINIC ENRICHMENT INITIATIVE HAS BEEN GENEROUSLY PROVIDED
 BY LEGACY HERITAGE FUND LIMITED.

(1 משנה – מס' ברכות (יב):)

מזכירין יציאת מצרים בלילות. אמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא. שנאמר: (דברים ט"ז) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך. ימי חייך - הימים, כל ימי חייך - הלילות; והכמים אומרים: ימי חייך - העולם הזה, כל - להביא לימות המשיח.

(2 רשב"א (שם))

אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא כתב הראב"ד ז"ל תמה אני בתחלה שלא היו מזכירים יציאת מצרים בלילות נמצא שלא היו אומרים לא פרשת ציצית ולא אמת ואמונה אם כן שמים לאחריה היכא משכחת לה, ונראה לי כי מה שאמר ולא זכיתי שתאמר מן התורה קאמר ולעולם היו קורים פרשת ציצית ואמת ואמונה מדברי חכמים ע"כ. ואני תמה על זה על הקושיא ועל תירוצה דודאי לא היו קורין אותה פרשה כלל ואפ"ה היו אומרים שמים לאחריה אלא שלא היו אומרים אמת ואמונה אלא מודים אנחנו לך כדאיתא לקמן בפ' היה קורא [י"ד ב'] גמ' אלו הן בין הפרקים, ולא שיהו אומרים כאותו נוסח שאמרו שם שמזכירים בו יציאת מצרים אלא שמשם אנו למדים שלפי הפרשיות שהיו קורין היו עושין נוסח הברכה שלאחריה ולעולם לא היו קורין פרשת ויאמר כלל שאלו היו קורין לא היה אומר לא זכיתי שתאמר ולקמן בפ' הי' קורא משמע שבמקצת המקומות לא היו קורין אותה כלל, וה"נ משמע בירושלמי דאמרו שם מפני מה תקנו בשחר שמים לפני ואחת לאחריה ובערב שמים לפני ושמים לאחריה ואמרו חד אמר כדי להשוות מדת יום ומדת לילה כלומר דבשחר קורא שלש פרשיות ושלש ברכות הרי שש ובערב שתי פרשיות וארבע ברכות הרי שש כדי להשוות מדת יום למדת לילה, וחד אמר משום שבע ביום הללתיך דאלמא פעמים שלא היו קורין פרשת ויאמר כלל ואפ"י כן היו מברכין שמים לאחריה ופירוש שבע כלומר שבע ברכות, ובמדרש תלים מצאתי במזמור שגיון לדוד זהו שאמר הכתוב שבע ביום הללתיך, אמר ריב"ל אלו שבע מצות שבקריאת שמע יוצר אור ואהבה רבה שמע והיה אם שמוע ויאמר ואמת ויצב וגאל ישראל, ולפי שאין מצות ציצית ערבית מוסיף פורש סוכת שלום.

(3 רמב"ם – הל' קריאת שמע (א-א-ג))

הלכה א: פעמים בכל יום קוראין ק"ש בערב ובבקר, שנאמר ובשכבך ובקומך בשעה שדרך בני אדם שוכבין וזה הוא לילה, ובשעה שדרך בני אדם עומדין וזה הוא יום.

הלכה ב: ומה הוא קורא שלשה פרשיות אלו הן: שמע והיה אם שמוע ויאמר, ומקדימין לקרות פרשת שמע מפני שיש בה יחוד השם ואהבתו ותלמודו שהוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו, ואחריה והיה אם שמוע שיש בה צווי על (זכירת) שאר כל המצות, ואחר כך פרשת ציצית שגם היא יש בה צווי זכירת כל המצות.

הלכה ג: אע"פ שאין מצות ציצית נוהגת בלילה קוראין אותה בלילה מפני שיש בה זכרון יציאת מצרים ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, וקריאת שלש פרשיות אלו על סדר זה היא הנקראת קריאת שמע.

(4 אור שמח (שם))

ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה כו'.

הארי החי (שאגת אריה) בסימן ט' י"א האריך בדיני הזכרת יציאת מצרים, ויש לפקפק על דבריו במה שהשיג על רבינו ז"ל, ודע כי חפשתי בדברי רבינו בספר המצות ולא מצאתי שימנה מצוות יציאת מצרים להזכיר בכל ימות השנה, רק בליל ט"ו של ניסן דוהגדת לבנך ביום ההוא (שמות יג, ח), ומקרא (שם שם, ג) דזכור יום הזה כו', הלא דבר הוא, וכן בחיבורו לא הזכיר זה למצוה בפני עצמו, רק בהלכות קריאת שמע כתב כאן דמצוה להזכיר יציאת מצרים.

לכן אמינא דעיקר מצוות יציאת מצרים להזכיר מקרא (דברים טז, א - ג) דלמען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, פשטא דקרא מיירי בחודש האביב, ועשית פסח, ולא תאכל עליו חמץ כו', כי בחפזון יצאת כו' למען תזכור את יום צאתך כו', וכמו דצריך להזכיר מעשה עמלק, ומקיים בפעם אחת לא תשכח דקרא, או דלמען תזכור היינו ע"י מצות תפילין וימים טובים שבהם אנו זוכרים יציאת מצרים, ולכך לא כתיב בלשון צווי, והא דקרי לה הגמרא (ברכות יד, א) דאורייתא, היינו דיש תקנות חכמים שאין זה רק משום משמרת, וכמו נטילת ידים וכי"ב, ויש שהוא משום ענינים שנתחדשו אחרי מתן תורה, כמו קריאת מגילה וכי"ב, ויש ענינים שהם להפקת רצון הבורא, אף כי לא הטיל ולא הכביד בתורת חובה, בכ"ז כאשר ראו ראשי הכנסיה כי זהו הפקת רצון הבורא לאופן היותר נרצה התחייבו כזה, וזה אל תבוז כי זקנה אמך כו' (משלי כג, כב; ברכות נד, א) והנה באשר אנו רואין שהבורא יתברך הגיד בתורתו שלתכלית זה יצאו בחיפזון, ומפני זה צוה בפסח ובשאר מצות למען תזכור כו' כל ימי חייך, תקנו אבותינו לזכור בפה מלא יציאת מצרים בכל יום, ולהודות לו על זה, וזהו השלמת רצון הבורא יתברך [ועל כ"ב אמרו בירושלמי (עיי' סוטה פ"ה ה"ב) דלא מחוורין] לכן מקרי דאורייתא, והחמירו בספיקו כאשר החמירו בספק דדברי קבלה לפי שיטת האחרונים [ועיי' תוספות ב"ק דף פ"ט ע"ב סד"ה לא מפסיד ואין כו'].

ומצאנו לשון דאורייתא על ענין כזה במסכת תענית דף כ"ח ע"ב, הלל דראש חודש לאו דאורייתא כו', אבל הלל דחנוכה כו' כדאורייתא דמי, לשון רש"י (ד"ה מנהג) וכן פירשו תוס' בחגיגה י"ח (ע"א ד"ה חולו) הא דאמר במו"ק (יא, ב) אלא אפילו חוש"מ דאורייתא, דלפי שיש לו סמך מדאורייתא, עיי"ש היטב, וכן כתובות נ"ב ע"ב הא נמי דאורייתא היא דכתיב (ירמיה כט, ו) קחו נשים כו', וכן גיטין ל"ו ע"א דאורייתא הוא (ירמיה לב, מד) וכתוב בספר, ועיקרו דאמת ויצב אינו רק לברכה לקריאת שמע, וכמו דתניא בתוספתא (ברכות פ"ב ה"א) הקורא שמע בבקר צריך להזכיר יציאת מצרים באמת ויצב, ואם נאמר דעיקרו

אינו רק משום יציאת מצרים א"כ לאו אורחיה דתנא לומר כן, וכן איתא תמן, צריך בה להזכיר קריעת ים סוף ומכות בכורות, ואיפה מצאנו זה בכתוב, ולשון צריך נקיט בתריווייהו, דשניהן דרבנן [שוב ראיתי במדרש שמות רבה (כב, ג) הקורא את שמע צריך להזכיר קריעת ים סוף ומכות בכורות באמת ויציב, ואם לא הזכיר אין מחזירין אותו, אבל אם לא הזכיר יציאת מצרים מחזירין אותו וכו', ודוק].

ולפי זה אתי שפיר דברישי מי שמתו בירושלמי (ברכות פ"ג ה"א) מייתי אהא דפטור אבל מן התפילין קרא (דברים טז, ג) דלמען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ימים שאתה עוסק בהן בחיים, ולא במתים, והיינו דעיקר קרא קאי כמו דפרישית, ובתפילין כתיב (שמות יג, ט) והיה לך לאות כו' ולזכרון כו' כי כו' הוציאך ד' ממצרים, ועיין רש"י שם (שם, ח), ולפ"ז אפשר דנשים פטורות מיציאת מצרים, משום דחזינן דפטירי בעיקרא דזכר יציאת מצרים דליל ט"ו, משום דהוה מצות עשה שהזמן גרמא, ולא נוכל לומר דקרא למען תזכור קאי אמצה לפירוש רש"י (דברים טז, ג), ונשים הואיל ואיתנהו במצה מחיובות ג"כ בזה, דלא נמסר לנו היקשים ללמוד, ועוד דבכל השנה פטורים, משום דתפילין דעיקרא דדהו לזכרון יציאת מצרים וכן ציצית פטורים, ולכך גם חכמים לא חייבו אותם, וזה נכון, והא דפריך הגמרא (ברכות) בדף כ"א ע"א תנן בעל קרי וכו', ואי ס"ד אמת ויציב דאורייתא לברוך לאחריו כו', פירוש, כיון דחזינן דמחמיר שמואל לענין ספיקא ביציאת מצרים טפי מקריאת שמע, וכיון דחזינן דהקילו חכמים בבעל קרי לענין קריאת שמע, אף על גב דהוה דרבנן ובספיקא דילה אינו צריך לחזור, כל שכן לענין יציאת מצרים, ומשני דהא קא אידכר בקריאת שמע, פירוש, אף על גב דצריך להזכיר יציאת מצרים וקריעת ים סוף ומכות בכורות בכ"ז עיקרא דאסמכתא לא נזכר רק ביציאת מצרים.

ובזה יבואר לן מה דקשה טובא לשינויי דקרא קריאת שמע, דהוא קשה להנך אמוראי דמערבא (ברכות יד, ב) דאף על גב דצריך להזכיר יציאת מצרים בלילה בכ"ז לא אמרו ויאמר, וכן רב אמר לא יתחיל, א"כ במשנתנו דתני דינא דבעל קרי אטו מי לא מיירי בלילה דקורא שמע ואינו אומר פרשת ציצית, ושוב הוה אמת ואמונה דאורייתא, ואמאי לא יברך לאחריה, דוגמא דברכת הזן, וראיתי בשאגת אריה סימן י"א שעמד בזה ותירוצו דחוקים, ולפ"ז אתא שפיר, דאף על גב דהם סברו דמזכירין יציאת מצרים מכל מקום אינו רק מדרבנן, ואפשר דאף על גב דבזה לא יחלוקו עליו חכמים וחבראי דבספק חזון, מ"מ לא הקילו חכמים לבעל קרי רק בקריאת שמע דהוה דאורייתא, וכמו דפרישית דכל הקושיא אינו רק דאם הקילו חכמים לקריאת שמע דעל ספק שלה אינו חזון כל שכן על אמת ויציב, אבל הם סברו דקריאת שמע דאורייתא, ושמואל דסובר דהוה דרבנן ואפילו הכי הקילו בבעל קרי סובר דמזכירין פרשת ויאמר בלילה, ודוק.

ועוד אפשר דעיקר הזכרת יציאת מצרים דקרא סמך עלה רק על הזכרה דיום, ודרשא דכל (ברכות יב, ב) אינו מפורש כמו הך דיום צאתך כו', ובפרט למה דפרישית דלמדו כוונת התורה מתפילין דלהזכרת יציאת מצרים קאתי, א"כ ודאי עקרו אינו בלילה, וכן כתבו תלמידי ר"י (ברכות א, א בדפי הרי"ף) דמהאי טעמא אינו צריך להזכירו בלילה אם קרא מפלג המנחה, ועיין (בשאגת אריה) בסימן ח' מה שהשיג ע"ז, ולפמ"ש לא קשיא מידי עיי"ש, ומה שכתב רבינו ומצוה להזכיר יציאת מצרים אינו רק מדרבנן, וידעתי כי הוא חדש מאד, בכ"ז הגדתי אשר עם לבבי, ויש להאריך בזה, דנראה מהגמרא ורמב"ם דזמנים של יציאת מצרים הוא נכלל בזמן קריאת שמע, וכמו שכתב וג' פרשיות אלו הן על סדר זה היא נקראת קריאת שמע, ועל זה כתב כל הלכות קריאת שמע והזמנים, ודלא כמו שכתב השאגת אריה, ואין להאריך, והמבין יבין, שוב ראיתי מה שכתב בגבורות ד' המורה"ל מפרג בפרק ב' יעוי"ש.

ומה שכתב להשיג בסימן י"ד על תירוץ הר"ש בתוספות דף כ"א (ע"א ד"ה ספק) דאמת ויציב קרי לפרשת ציצית ג"כ עיי"ש, עיקר השגתו דודאי כיון שקרא ב' פרשיות הראשונות, ומספקא ליה אם קרא פרשת ציצית, אף על גב דכבר קרא ב' הראשונות מ"מ צריך לחזור ולקרוא כתיקונו אף אם אמר אמת ויציב, ותמך יתדותיו מהך דכתבו תלמידי ר"י (ברכות ט, א בדפי הרי"ף) על טעה בין פרק לפרק כו' דאפילו לשמואל חזון לראש יעוי"ש, ובמחכה"ג אינה, דעד כאן לא שמענו מהתם רק ביודע שגמר פרשה אחת וצריך להזכיר אחרת, או באמצע הפרק, שהוא יודע שעומד באמצע הפרק, א"כ מאי תאמר, שיתחיל לקרות עכשיו מאמצע פרק דלא מספקא, או מפרק שידע שודאי לא אמרו, נמצא שמה שצריך עכשיו לקראו מצד הודאי לא קרי כתיקונו, דמתחיל מאמצע או מפרק האחרון וכי"ב, אבל הכא מספקא ליה אם קרא פרשת ציצית, ואם כבר קרא הרי קרא כתיקונו, וע"ז ודאי מספק אינו צריך לחזור ולקרוא, דלא עדיף מאילו ספק לא קרא קריאת שמע כלל לשמואל, דקאמר אינו חזון וקורא, וכן כתב הרשב"א לדין דספק קרא שמע חזון וקורא א"כ צריך לחזור כל הג' פרשיות, ולא אמרינן דרק פסוק ראשון חזון וקורא, משום שכיון שהוא קורא צריך לחזור ולקרות כתיקונו, ומהאי טעמא פסק רבינו (פ"ב הי"ג) דקורא עם הברכות, ואפילו הכי כתב הדין (שם) בספק ברוך או לא אינו חזון ומברך, אלמא דעיקר הדין דהיכי דיש עליו חיוב לקרו עוד שוב צריך לקרו אף הספק וכתיקונו, אבל לא בספק קרא פרשת ציצית, וכצ"ל בלשון תלמידי ר"י, ובודאי הסופר לא דק, וזה פשוט, וכן לפ"ז מה שהשיג על המג"א (או"ח סימן ס"ז סק"א) בסימן י"א אינו השגה, ודברי המג"א נכונים, דקאי על ספק אם אמר אמת ויציב ופרשת ציצית [וב' פרשיות הראשונות ודאי קרא, ועיין קו"א] דשפיר כתב דלפי' (הרי"צ) [הרי"ף] (ברכות עא, א תוד"ה ספק) צריך לומר אמת ויציב, דאפשר שכבר תיקן לגמרי, שאפשר שפרשת ציצית כבר אמר, וכמו דפרישית, דאף דהתחיל כבר בקריאת שמע, מכל מקום מה דהוה דרבנן ומספקא ליה בהך דרבנן לחודיהו אינו צריך לחזור ולקרות, ודוקא דטעה בין פרק לפרק וכי"ב דאיכא מה דלא קרא בודאי צריך לחזור ולקרות כתיקונו, ועיין מה שכתבתי בחידושי למסכת מנחות בענין ספירה, דספק דהוה תועלות לודאי הוה כודאי דרבנן, וזה פרט ארוך וערוך אצלי בבאיור ירושלמי דיומא (פ"ד ה"ג), ועיין לקמן הלכות עבודת יוהכ"פ פ"ה הכ"ה) דכניסה לצורך ספק של ודאי העתיד הוה כודאי, ואכמ"ל, ומה שהקשה על שיטת הרי"ף בסימן י"ד דא"כ תרתי ל"ל, ליתני ספק קרא שמע ואמת ויציב או לא חזון ואומר אמת ויציב ואינו אומר קריאת שמע עיי"ש, ובמחכתה"ג זהו גופיה אשמועינן, דאף על גב דלא אמר אמת ויציב בודאי לא אמרינן אם איתא דקרא שמע ודאי הוה סירכיה נקיט ואתאי לאמר אמת ויציב, דזה לא אמרינן ודוק בכ"ז.

5) רשב"א – פירושי אגדות (שם)

תניא אמר להן בן זומא לחכמים וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח.

גם זו אחת מטענות החולקים עלינו, כי מכאן יראה שמצוות התורה לזמן, והוא שקר"ש ומצוות הפסח והמצה ומניעת החמץ, לזכרון יציאת מצרים, כדכתיב וזבחת פסח לה' אלהיך, לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני וגו' [למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים], הנה שצוה על עשיית הפסח ומניעת החמץ. ואכילת המצה כד שנזכר מתוך כך יציאת מצרים, ואם אין מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח כדעת חכמים, אם כן אף הפסח והמצה ומניעת החמץ בטלים, שלא נצוינו בהם רק לזכור יציאת מצרים, וכבר אמרו שאין מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח.

וחושבים עוד לחזק טענתם עלינו, ממה שאמרו בנדה פרק האשה, בגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרו לגוי ולא יעשנו מרדעת לחמור, אבל עושהו תכריכין למת, אמר רב יוסף זאת אומרת מצוות בטלות לעתיד לבא, ופליגא דר' אמי, דאמר ר' אמי דבי ר' ינאי לא שנו אלא לסופדו, אבל לקוברו אסור, והטוענים האלו מפרשים "לעתיד לבא" – לאחר התחייה, ולומר שאילו לא היו מצוות בטלות לאחר התחייה היה אסור לקבור בבגד שיש בו כלאים מפני שאמרו בכתובות בפרק דייני גזירות אמר רב חייא אמר רב יוסף עתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהן ק"ו מחיטה, ואמרו שעל כן אסר ר' אמילקוברו לדעתו שאין בטלות. וכן מביאין עלינו עוד טענה, ממה שאמרו בתחילת פ"א דע"ז כי לעתיד לבא כשה' יתברך מחייב את האומות על שלא קבלו את התורה, יאמרו לפניו: רבש"ע תנה לנו מראש ונעשה, אומר להם: שוטים, מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת מי שלא טרח מהיכן יאכל, אלא אף על פי כן מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה. והקשו שם, ומי מצי עבדי הכי, והאמר ר' יהושע בן לוי מאי דכתיב אשר אנכי מצוה היום לעשותם, היום לעשותם ולא למחר לעשותם, והטוענים האלה מפרשים "מחר" – לאחר התחייה.

וזה היתה תשובתי: דע כי מצוות הפסח והמצה ומניעת אכילת חמץ אינן מחייב זכירת היציאה, ויגלה לך זה, ממה שחייב הקב"ה במניעת עשיית הפסח כרת, דכתיב וחדל לעשות הפסח ונכרתה, וכן חייב באכילת חמץ כרת, דכתיב כי כל אוכל מחמצת ונכרתה, וכן חייב באכילת חמץ כרת, דכתיב כי כל אוכל מחמצת ונכרתה, ובאכילת המצוה לא חייב רק בעשה, דכתיב בערב תאכלו מצות. ואילו הטעם כאן וכאן מחמת הזכירה לבד, למה חייב כאן כרת וכאן לא חייב אלא עשה וכל הציווי משורש אחד. והכתוב שאמר למען תזכור את יום צאתך, אינו שב אל עשיית הפסח ומניעת החמץ ואכילת מצה, שאילו היה כן, היה המקרא מהפך שהיה ראוי לומר: שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כי בחפזון יצאת מארץ מצרים, אבל בהקדימו "כי בחפזון" ואחר כך אמר "למען תזכור", ראייה מוכרחת שטעם "למען תזכור" אינו קשור עם שבעת הימים, רק קשור הכתוב כן, לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים, ולמען תזכור את יום צאתך, ר"ל כדי שלא יעברו דברים אלו מזכרוןך, תזכור בפה בכל יום צאתך מארץ מצרים. ו"למען תזכור" כמו למען ינוח שורך וחמורך, שאין הכוונה שם שתהא מצות השבת כדי שינוח בו השור, רק לזכור חידוש העולם, כאמרו בפרשת עשרת הדברות כי ששת ימים עשה ה', על כן צוה ה' אלהיך לעשות את יום השבת, רק פירושו ולמען שתשבות ביום השביעי ולא תבא לידי שעייט מלאכה, ינוח גם שורך וחורך, ויש "למען" כיוצא בזה. ומכאן יצא לרבותינו ז"ל מצות הקריאה ביציאת מצרים בכל יום למען תזכור מה שלא דרשו כן בלמען תזכרו ועשיתם את כל מצותי. ומעתה גם לדברי חכמים שאומרים שאין מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח, לא יבטלו מצוות הפסח והמצה ומניעת החמץ.

ואם טענו עלי מביטול קרית שמע, ר"ל יציאת מצרים, שהיא מצוה ממצוות התורה, דע שאין הכוונה בקרית שמע רק כדי שנזכור בפה הנסים שעשה לנו ה' יתברך כשהוציאנו מארץ מצרים אחר היותנו עבדים פרוכים דלי הכח, ותחת סבלות מלך ועם קשה, ועם הזכירה נקבע בנפשותינו שהוא המשגיח והיכול שלא ימנענו מונע בשום צד. ועוד שנתחזק בנפשותינו מידת הבטחון חזוק רב. ועל כן באה האזהרה על זה במקומות רבים בזכירת האותות והמופתים והיד החזקה. ואחר היות התכלית בזכירת הפה ביציאת מצרים מהטענה הזאת, הנה גם התכלית ההוא שמור בהזכירנו קיבוץ עם ממושך וממורט בעמים הנוראים מהארצות הרחוקות מצפון ומים, ותהיה הכוונה ההיא יותר חזקה בהיות ההזכרה באותות ובנסים יותר חזקים, א"כ אין מצוה מתבטלת בזה כלל.

והטענה שטענו עלינו ממ"ש בנדה מצוות בטלות לעתיד לבא, דע כי המידה הבא סמוך ממש, כאמרם בחזרת כלי זיין בשבת כדי שלא תהא מכשילן לעתיד לבא, ואמרו בעובר במים ביום הכיפורים להקביל פני רבו שמותר לחזור כדי שלא תהא מכשילן לעתיד לבא, ומצוות בטלות לעתיד לבוא שאמרו, ביאורו לאחר המות ממש, רצוני, שהמתים בעודם מתים פטורים מן המצוות, והוא שהביאו שם ראייה מן הכתוב במתים חפשי, כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות.

ואם תאמר, בעודנו מת, איך חולק ר' אמי ואמר שאינו פטור, ואינו בן מצוות. דע כי לדעת ר' אמי המת כתינוק שלא הגיע לכלל מצוות מצד עצמו, ואילו ראינוהו עובר אין בית דין מצווין להפרישו כמוזכר ביבמות פרק חרש, ועם כל זה אנו מזהירין עליו שלא להאכילו בידים ושלא להעבירו על המצוות בכוונה, וכמו שאמרו שם לא תאכלום כי שקץ הם, קרי ביה לא תאכלום, להזהיר את הגדולים על הקטנים.

ואם תשאל עוד אם כן מפני מה אסר ר' אמי לקוברו בבגד שאבד בו שעטנו והתיר לספדו. דע כי מצות איסור הכלאים תלאה הכתוב בלבישה, דכתיב לא תלבש שעטנו, ואע"פ שמצאנו כתוב אחד אומר ובגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך, הרי אמרו שהלבישה גילה על העלייה שלא אסרה תורה עלייה אלא כדרך לבישה ומכאן אמרו מוכרי כסות מוכרין כדרך ולבבד שלא יכונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, ולפיכך כשפורשין אותו על המת לסופדו אין בענין זה איסור, שאינו דרך לבישה, אבל לקוברו בו שהוא דרך לבישה אסור.

ורב חייא בר רב יוסף שאמר בכתובות שעתידין הקב"ה להעמיד הצדיקים בלבושיהם, יסבור כדעת ר' אמי שאסור לקוברו, ורב יוסף ור' יוחנן שהתירו אף לקוברו, לא יסברו כר' חייא בר יוסף שאמר בכתובות שבלבושיהם הן עומדים. ושמה גם לדעת ר' חייא בר יוסף אין הכוונה שיהיו עומדין באותן מלבושין ממש עד שאם היה שם חוט אחד של צמר ואבד בו שיהא החוט חוזר לתוכו, אלא הכוונה בזה שיהיו עומדין לבושין בק"ו שהביא מחיטה, ומה חיטה שנקברת ערומה יוצאה לבושה, צדיקים שנקברין לבושים כל שכן שעומדים לבושים, ואם תרצה אמור שעומדין בלבושין כצורת אותן לבושים שנקברו בהם כדי שיכיר כל אחד ואחד מתו, שבא כדרך שהלך ולא יאמרו אחרים הם, כמו שאמרו בחיגר וסומא, הלך חיגר עומד חיגר, הלך סומא עומד סומא, כדי שלא יאמרו אחרים הם, ודברי אגדה הם ואין משיבין מהם.

ומה שיגלה לך שאין כל המצוות בטלות לאחר התחייה, מתים שהחיה יחזקאל לדעת האומר בפרק חלק שהיה ממש כן, ואותם ודאי לא נפטרו הם וזרעם מן המצוות וכבר אמרו שם אמת היה ואני מבני בניהם ואלו תפילין שהניח לי אבא מהם היו. ומה שאמרו בפ"ק דע"ז היום לעשותם ולא למחר לעשותם, "מחר" האמור שם הוא יום הדין שהוא עולם הנשמות. ומה שיגלה לך זה, אמרם שם: היום לעשותם ולא למחר לעשותם, היום לעשותם ולא היום לקבל שכר, כלומר, אלא למחר, אם כן "מחר" האמור שם הוא זמן קיבול השכר, ואין קיבול השכר האמתי רק בעולם של הנשמות שהוא יום הדין לכל האומות ולא לאחר התחייה מיד וכל שכן בימות המשיח שבאותו זמן אין דבר מתחדש יותר מן הנוהג עתה וכמו שאמרו בשבת: אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכות בלבד. ומה שיחזק לך עוד זה שאין מה שנאמר שם בעבודה זרה לאחר התחייה, הוא מה שהביאו שם הדברים בשם ר' יהושע בן לוי בלא שום מחלוקת עד שהקשו ממנה בדרך הפשיטות ומי מצו עבדי הכי והאמר ר' יהושע בן לוי היום לעשותם ולא למחר לעשותם, ואם כדברי הטוען עלינו שמצוות בטלות לעתיד לבא האמור בנדה והיום לעשותם ולא למחר לעשותם האמור בעבודה זרה הכוונה לשניהם אחת, אם כן איך הקשה בע"ז דרך פשיטות מדר' יהושע בן לוי כאילו הוא דבר שאין בו מחלוקת שהמצוות בטילות לעתיד לבא, והלא ר' אמי חולק בדבר ואומר שאין בטילות. ואם הקשה שלא לדעת ר' אמי, היה להם לומר: בשלמא לר' אמי דאמר אין מצוות בטילות, אלא לר' יהושע בן לוי ולרב יוסף דאמרי מצוות בטילות מאי איכא למימר, שכן דרך לומר בכל המקומות כיוצא בזה כידוע לכל מי שנתעסק בתלמוד. ועוד ששם הביאו ראיה מהיום לעשותם ובנדה הביאו מבמתים חפשי, זו ראיה מוכרחת למי שאינו מתעקש ואינו מוציא דעתו אל צד הנטייה לרצון.

ומה שאמרו שם בע"ז שהאומות אומרים תנה לנו מראש ונעשה, ר"ל התורה, ואמרו כי מפני שאין הקב"ה בא בטרוניא אצל בריותיו הוא נותן להם מצות סוכה ומוציא חמה מנרתיקה והם מתחממים וקצים ובוועטים ויוצאים, כל זה דרך משל שנותן להם ענין בעולם הנשמות כענין סוכה שממנו יודע שהיו קצים במצוות כשיגיעם הטורה בהם, כדרך שהגיע מהם לישראל בעולם גשמי. ודומה לו מה שאמרו שם אין גהינום לעתיד לבא אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה, רשעים נדונים בה, שנאמר ולהט אתם היום הבא, וצדיקים מתעדינים בה, שנאמר שמש צדקה ומרפה בכנפיה. וגיהנום כבר נודע שהוא נאמר בכל מקום בעולם הנשמות, ועכ"ז לא נמנע לומר שהשמש תלהטם ושהצדיקים מתעדינים בה, אע"פ שאין השמש הזה הגשמי פועל בנשמות בחומו ולא מעדן בעידונו, רק שהם משלים ורמזים לדברים דקים פנימיים שהם נרמזים במשל השמש, וככה במצות הסוכה והשמש המרתית היוצא מנרתיקה והצדיקים מתעדינים בו והיה להם לצדקה ומרפא.

הנה הארכת בדברים אלו מפני שכת הטוענים עלינו באים בעקיפין מצד דברים אלו, והכוונה להם לומר שאין מצוות התורה עלינו עולמית ולא ניתנו רק לזמן, וסוברים שעם הוראה החכמים שיש להם זמן ובטילות בזמן, אם כן ניתן רשות לבעל הדין לחלוק ולומר שמתבטלות אף בזמן מן הזמנים בעולם הזה, ועתה חזקנו האמת בגלות דעת רבותינו ז"ל שאינו על המצד שהבינו ושנשתבשו בו.

6) גמ' ברכות (יב):

אמר רבי אבהו בן זוטרתאי אמר רבי יהודה בר זבידא: בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע, ומפני מה לא קבעוה - משום טורה צבור. מאי טעמא? אילימא משום דכתיב בה: (במדבר כ"ג) אל מציאם ממצרים - לימא פרשת רבית ופרשת משקלות דכתיב בהן יציאת מצרים! - אלא אמר רבי יוסי בר אבין: משום דכתיב בה האי קרא: (במדבר כ"ד) כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו. - ולימא האי פסוקא ותו לא! - גמירי: כל פרשה דפסקה משה רבינו - פסקינן, דלא פסקה משה רבינו - לא פסקינן. פרשת יציאת מפני מה קבעוה? אמר רבי יהודה בר חביבא: מפני שיש בה חמשה דברים: מצות יציאת, יציאת מצרים, עול מצות, ודעת מינים, הרהור עבירה, והרהור עבודה זרה. בשלמא הני תלת - מפרשן; עול מצות - דכתיב: (במדבר ט"ו) וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה', יציאת - דכתיב: ועשו להם יציאת וגו', יציאת מצרים - דכתיב: אשר הוצאתי וגומר, אלא דעת מינים, הרהור עבירה, והרהור עבודה זרה מנלן? - דתניא: אחרי לבבכם - זו מינות, וכן הוא אומר: (תהלים י"ד) אמר נבל בלבו אין אלהים, אחרי עיניכם - זה הרהור עבירה, שנאמר: (שופטים י"ד) ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני, אתם זונים - זה הרהור עבודה זרה, וכן הוא אומר: (שופטים ח) ויזנו אחרי הבעלים.

7) גמ' ברכות (יג):

תנו רבנן: (דברים ו') שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד - עד כאן צריכה כוונת הלב, דברי רבי מאיר. אמר רבא: הלכה כרבי מאיר. תניא, סומכוס אומר: כל המאריך באחד - מאריכין לו ימיו ושנותיו. אמר רב אחא בר יעקב: ובדל"ת. אמר רב אשי: ובלבד שלא יחטוף בחי"ת. רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי [חייא בר אבא] חזייה דהוה מאריך טובא. אמר ליה: כיון דאמליכתייה למעלה ולמטה ולא רבע רוחות השמים, תו לא צריכת.

8) גמ' מגילה (ו):

משנה. קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה - קורין אותה באדר שני. אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה, ומתנות לאבינוים.

גמרא. הא לענין סדר פרשיות - זה וזה שוין. מני מתניתין? לא תנא קמא, ולא רבי אליעזר ברבי יוסי, ולא רבן שמעון בן גמליאל. דתניא: קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה - קורין אותה באדר השני, שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון חוץ ממקרא מגילה. רבי אליעזר ברבי יוסי אומר: אין קורין אותה באדר השני, שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון. רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יוסי: אף קורין אותה באדר השני, שכל מצות שנוהגות בשני אין נוהגות בראשון. ושוין בהספד ובתענית שאסורין בזה ובוזה. - רבן שמעון בן גמליאל היינו תנא קמא! - אמר רב פפא: סדר פרשיות איכא בנייהו. דתנא קמא סבר: לכתחילה בשני, ואי עבוד בראשון - עבוד, בר ממקרא מגילה דאף על גב דקרו בראשון קרו

בשני, ורבי אליעזר ברבי יוסי סבר: אפילו מקרא מגילה לכתחילה בראשון. ורבן שמעון בן גמליאל סבר: אפילו סדר פרשיות, אי קרו בראשון - קרו בשני. מני? אי תנא קמא - קשיא מתנות, אי רבי אליעזר ברבי יוסי - קשיא נמי מקרא מגילה. אי רבן שמעון בן גמליאל - קשיא סדר פרשיות! - לעולם תנא קמא, ותנא מקרא מגילה והוא הדין מתנות לאביונים, דהא בהא תליא. ואי בעית אימא: לעולם רבן שמעון בן גמליאל היא, ומתניתין חסורי מיחסרא, והכי קתני: אין בין ארבעה עשר שבאדר הראשון לארבעה עשר שבאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות, הא לענין הספד ותענית - זה וזה שוין. ואילו סדר פרשיות לא מיירי. אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יוחנן: הלכתא כרבן שמעון בן גמליאל שאמר משום רבי יוסי. אמר רבי יוחנן: ושניהם מקרא אחד דרשו: בכל שנה ושנה. רבי אליעזר ברבי יוסי סבר: בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לשבט - אף כאן אדר הסמוך לשבט, ורבן שמעון בן גמליאל סבר: בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לניסן - אף כאן אדר הסמוך לניסן. בשלמא רבי אליעזר ברבי יוסי - מסתבר טעמא, דאין מעבירין על המצות, אלא רבן שמעון בן גמליאל מאי טעמא? - אמר רבי טבי: טעמא דרבי שמעון בן גמליאל מסמך גאולה לגאולה עדיף. רבי אלעזר אמר: טעמא דרבן שמעון בן גמליאל מהכא, דכתיב לקים את אגרת הפרים הזאת השנית. ואיצטריך למיכתב

9 רמב"ן עה"ת (שמות יג:טז)

... אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כלה: ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון. והחמיר מאד בענין הזה כמו שחייב כרת באכילת חמץ (לעיל יב טו) ובעזיבת הפסח (במדבר ט יג), והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באותות ובמופתים על ידינו ועל בין עינינו, ולכתוב אותו עוד על פתחי הבתים במזוזות, ושנזכיר זה בפינו בבקר ובערב, כמו שאמרו (ברכות כא א) אמת ויציב דאורייתא, ממה שכתוב (דברים טז ג) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ושנעשה סכה בכל שנה: